

groźba w prawie karnym

redakcja
Marek Mozgawa

groźba w prawie karnym

redakcja
Marek Mozgawa

Stan prawny na 20 kwietnia 2024 roku

Recenzent
Prof. dr hab. Leszek Wilk

Wydawczyni
Monika Pawłowska

Redaktorka prowadząca
Joanna Ołówek

Opracowanie redakcyjne
Violet Design Wioletta Kowalska

Projekt okładki
Marcin Domitrz

prawolubni[♥]

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przystępujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujemy prawo i własność
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2024

ISBN 978-83-8358-590-1

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. +48 728 313 462
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluger.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	9
Wstęp	11
<i>Anna Fermus-Bobowiec, Mariola Szewczak-Daniel</i> Groźba bezprawna w prawie karnym obowiązującym na ziemiach polskich do 1918 r.	13
<i>Marta Mozgawa-Saj</i> Ujęcie przestępstwa groźby karalnej w polskich Kodeksach karnych (z 1932, 1969, 1997 r.) i ich projektach	35
<i>Piotr Kardas</i> Funkcja groźby w prawie karnym	53
<i>Katarzyna Nazar</i> Analiza ustawowych znamion przestępstwa groźby karalnej	79
<i>Wiesław Koziulewicz</i> Wykładnia znamion przestępstwa groźby karalnej w orzecznictwie Sądu Najwyższego	99
<i>Krzysztof Wala, Piotr Poniąkowski</i> Groźba karalna – problematyka zbiegu przepisów	115

Patrycja Kozłowska-Kalisz

Zagadnienia wymiaru kary i innych środków za przestępstwa groźby karalnej	135
--	------------

Maciej Błotnicki, Patrycja Palichleb

Tryb ścigania przestępstwa groźby karalnej	153
---	------------

Konrad Buczkowski, Paweł Bachmat

Przestępstwo groźby karalnej (art. 190 § 1 k.k.) w ujęciu statystycznym	173
--	------------

Grzegorz Wrona

Przestępstwo groźby karalnej w kontekście art. 33 Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej.....	191
--	------------

Marek Mozgawa

Kilka uwag na temat groźby bezprawnej (zagadnienia podstawowe)	205
---	------------

Paweł Daniluk

Groźba użycia przemocy w definicji legalnej przestępstw podobnych	231
--	------------

Marek Kulik

Przestępstwo groźby karalnej w wybranych państwach europejskich	253
--	------------

Aneta Michalska-Warias

Groźba karalna w prawie angielskim i amerykańskim	271
--	------------

Volodymyr Burdin, Marjana Szupjana, Dmytro Kryklyvets

Groźba zabójstwa – analiza znamion przestępstwa z art. 129 kodeksu karnego Ukrainy.....	285
--	------------

<i>Volodymyr Burdin, Marjana Szupjana, Dmytro Kryklyvets</i> Grożba zniszczenia mienia – analiza znamion przestępstwa z art. 195 kodeksu karnego Ukrainy	297
<i>Monika Płatek</i> Grożba karalna w ujęciu kryminologicznym	315
<i>Magdalena Budyn-Kulik</i> Grożba w ujęciu psychologicznym	349
<i>Agnieszka Szczekała</i> Grożba w prawie cywilnym (uwagi ogólne)	367

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

k.c.	– ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2023 r. poz. 1610 ze zm.)
k.k.	– ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2024 r. poz. 17)
k.k. z 1932 r.	– rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 11.07.1932 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 60, poz. 571 ze zm.)
k.k. z 1969 r.	– ustawa z 19.04.1969 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 13, poz. 94 ze zm.)
Konstytucja RP	– Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
k.p.a.	– ustawa z 14.06.1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 2024 r. poz. 572)
k.p.k.	– ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2024 r. poz. 37)
k.r.o.	– ustawa z 25.02.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2023 r. poz. 2809)
k.w.	– ustawa z 20.05.1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz.U. z 2023 r. poz. 2119)

Czasopisma i publikatory

CzPKiNP	– Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych
KZS	– Krakowskie Zeszyty Sądowe
NP	– Nowe Prawo
OSA	– Orzecznictwo Sądów Administracyjnych
OSN(C)	– Orzeczenia Sądu Najwyższego (Izba Cywilna)
OSN(K)	– Orzeczenia Sądu Najwyższego (Izba Karna)

OSNKW	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Wojskowa
OSNPG	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Prokuratura Generalna
OSNwSK	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych
OSP	– Orzecznictwo Sądów Polskich
PiP	– Państwo i Prawo
Prok. i Pr.	– Prokuratura i Prawo
Prok. i Pr.-wkł.	– Prokuratura i Prawo – wkładka
PS	– Przegląd Sądowy
RPEiS	– Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
OSPika	– Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
OTK	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego

Organy orzekające

SA	– sąd apelacyjny
SN	– Sąd Najwyższy
SO	– sąd okręgowy
SR	– sąd rejonowy
TK	– Trybunał Konstytucyjny

WSTĘP

Pojęcie groźby zajmuje istotne miejsce w prawie karnym. Stanowi ona element kilku grup problemów, z którymi od lat borykają się polska doktryna i judykatura. Jest zagadnieniem występującym zarówno w części ogólnej Kodeksu karnego (tzw. groźba bezprawna – art. 115 k.k.), jak i szczególnej, gdzie z jednej strony stanowi samoistne przestępstwo stypizowane w art. 190 k.k. (groźba karalna), a z drugiej jest wskazana jako sposób działania szeregu innych czynów zabronionych (art. 119 § 1, art. 124 § 1, art. 128 § 3, art. 153 § 1, art. 156a § 2, art. 191 § 1 i 2, art. 191b § 1, art. 197 § 1 i 2, art. 200a § 1, art. 203 § 2, art. 224 § 1 i 2, art. 232 § 1 i 2, art. 245, 246, 249, 250, 260, 264 § 2, art. 346 § 1 k.k.). Groźba bezprawna jako znamię przestępstwa występuje również na gruncie tzw. pozakodeksowego prawa karnego, np. w art. 3 ustawy z 4.04.2014 r. o europejskiej inicjatywie obywatelskiej¹, art. 19 ustawy z 24.06.1999 r. o wykonywaniu inicjatywy ustawodawczej przez obywateli², art. 513c ustawy z 5.01.2011 r. – Kodeks wyborczy³, art. 32 ust. 2 ustawy z 29.08.2002 r. o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej⁴, art. 43 ustawy z 26.01.1984 r. – Prawo prasowe⁵.

¹ Dz.U. z 2016 r. poz. 861.

² Dz.U. z 2018 r. poz. 2120.

³ Dz.U. z 2023 r. poz. 2408.

⁴ Dz.U. z 2022 r. poz. 2091.

⁵ Dz.U. z 2018 r. poz. 1914.

W niniejszym opracowaniu szczególną uwagę zwrócono na zagadnienia związane z przestępstwem groźby karalnej ujętej jako samodzielne przestępstwo przeciwko wolności, określone w rozdziale XXIII k.k. (art. 190). Rozważania skoncentrowano na dogmatycznych aspektach zagadnienia, takich jak analiza ustawowych znamion, kwestie zbiegu przepisów, problematyka wymiaru kary, nie tracąc jednak z pola widzenia aspektu kryminologicznego, procesowego czy prawnoporównawczego. Nie zabrakło także opracowań uwzględniających perspektywę historyczną czy psychologiczną. W monografii poruszono również zagadnienia groźby użycia przemocy w definicji legalnej przestępstw podobnych oraz groźby w prawie cywilnym.

Można sądzić, że ponowne przyjrzenie się wciąż aktualnej problematyce groźby z perspektywy różnych dyscyplin – prawa karnego materialnego, prawa karnego procesowego czy prawa cywilnego, jak również uregulowań obowiązujących w porządkach prawnych różnych państw – było w pełni zasadne i umożliwiło wieloaspektową analizę tego zagadnienia. Niniejsze opracowanie z całą pewnością nie wyczerpuje podejmowanej w nim problematyki (zarówno z powodu rozległości materii, jak i narzuconych autorom ograniczeń objętościowych). Tradycyjnie jednak może stanowić asumpt do dalszych badań oraz pogłębionych rozważań nad prezentowanym zagadnieniem. Autorzy monografii wyrażają przy tym nadzieję, że także i tym razem przedstawione opracowanie (piętnaste już, a zatem niejako jubileuszowe) spotka się z życzliwym przyjęciem Czytelników oraz wzbudzi ich zainteresowanie prezentowaną materią.

Anna Fermus-Bobowiec, Mariola Szewczak-Daniel

GROŻBA BEZPRAWNA W PRAWIE KARNYM OBOWIĄZUJĄCYM NA ZIEMIACH POLSKICH DO 1918 R.

1. Uwagi wstępne

Omówienie przestępstwa groźby bezprawnej w prawie obowiązującym w Polsce i na ziemiach polskich od powstania państwowości w X w. aż do odzyskania niepodległości w 1918 r. wymaga wyjaśnienia kwestii terminologicznych. Groźba bezprawna nie była bowiem tak klasycznym przestępstwem o określonych znamionach, jak np. kradzież, zabójstwo czy zgwałcenie. Pojawiała się zarówno samoistnie, jak też jako jedno ze znamion innego przestępstwa, tj. jako sposób określenia działania sprawcy¹, często prowadzący do zaostżenia represji karnej.

Jej początków można się doszukiwać w specyficznej dla państwa typu feudalnego instytucji zemsty rodowej oraz wojen prywatnych², charakterystycznych nie tylko dla Polski, ale dla całej ówczesnej Europy. Zabójstwo rycerza uprawniało jego rodzinę do odwetu, usankcjonowanego przez prawo. Między rodzinami zmarłego i zabójcy powstawał stan

¹ K. Nazar-Gutowska, *Groźba bezprawna w polskim prawie karnym*, Warszawa 2012, s. 54.

² G.H. Hodermann, *Lehrbuch des deutschen peinlichen Rechts*, t. 1, Leipzig 1800, s. 635.

wojny prywatnej (wróżdy). Wskutek decentralizacji władzy wojny te przybrały na sile w dobie rozbicia dzielnicowego, a działania zmierzające do ich ograniczenia, a następnie wyeliminowania były podejmowane od XV w.³

W odniesieniu do poszczególnych rodzajów przestępstw groźba bezprawna łączona była z przestępstwami przeciwko czci i słowami obelżywymi. Źródła określały ją mianem pogrózki (*minae*), stwarzającej obawę o życie, zdrowie lub majątek. Z kolei jako sposób działania sprawcy pojawiła się w przestępstwach popełnianych przez urzędników oraz w przestępstwach przeciwko królowi, urzędowi i sądom, przy czym groźba mogła być jedną z form zamachu w zbrodniach obrazy majestatu (*crimen laesae maiestatis*)⁴.

W ustawodawstwie karnym z okresu zaborów znamiona groźby, określanej często nadal pogrózką czy też zagrożeniem, jako samodzielnego przestępstwa zostały wyraźnie wyodrębnione w większości kodeksów, pozostając jednocześnie formą działania sprawcy w wielu typach przestępstw, np. przy przestępstwie rozboju czy przestępstwach przeciwko władzom i urzędowi.

2. Groźba bezprawna w dawnym prawie polskim

Dawne prawo polskie aż do III rozbioru nie zostało skodyfikowane, pozostając z przewagą prawa zwyczajowego nad stanowionym⁵. Stąd zaobserwować można partykularyzm prawny, choć nie tak silny jak w innych państwach europejskich, charakteryzujący się różnicami pomiędzy prawami zwyczajowymi obowiązującymi na różnych terenach Polski. W tym zakresie wskazuje się na trzy główne systemy prawne: prawo

³ J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrzak, *Historia ustroju i prawa polskiego*, Warszawa 1994, s. 152, 157–158.

⁴ T. Maciejewski, *Historia prawa karnego w dawnej Polsce (do 1795 r.)* [w:] *System Prawa Karnego*, t. 2, *Źródła prawa karnego*, red. T. Bojarski, Warszawa 2011, rozdział I, § 1, s. 74.

⁵ J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrzak, *Historia ustroju...*, s. 130, 250.

małopolskie, wielkopolskie i mazowieckie⁶. Znalazło to odzwierciedlenie chociażby w pochodzących z lat 50. i 60. XIV w. Statutach Kazimierza Wielkiego, wydanych osobno dla Wielkopolski i dla Małopolski⁷. Szczegółne odrębności zawierało prawo mazowieckie, gdyż Mazowsze aż do pierwszej połowy XVI w. nie było integralną częścią państwa polskiego⁸, a także prawo Wielkiego Księstwa Litewskiego. Zróżnicowanie prawne pogłębiała także, poczynwszy od XIII w., stanowość społeczeństwa i współistnienie systemów prawa ziemskiego (dla rycerstwa, późniejszej szlachty) oraz prawa niemieckiego obowiązującego w miastach i wsiach lokowanych na prawie niemieckim⁹.

W prawie ziemskim początków tego przestępstwa doszukiwać się można pośród przestępstw przeciwko czci rycerskiej. Za słowa obelżywe, które zawierać w sobie mogły elementy grożenia, Księga elbląska, uznawana za najstarszy spis prawa polskiego zwyczajowego, pochodzący z przełomu XIII i XIV w.¹⁰, przewidywała karę 15 grzywien¹¹. W dobie monarchii stanowej pośród przestępstw prywatnych znalazły się tzw. pogroźki, łączone z obrazą czci, których przedmiotem mogło być życie, zdrowie czy też majątek. Jeśli natomiast zostały wypowiedziane w miejscu sądu, to sprawca podlegał nie tylko karze prywatnej, ale również publicznej¹². Czternastowieczne źródła wskazują wprost na karalność groźby zabicia i podpalenia oraz na zaostrzenie kary, gdy groźba wypowiedziana została przed sądem¹³. W Statutach Kazimierza Wielkiego groźba będzie się pojawiała jako znamię przestępstw popełnianych przez urzędników lub podsądnych. Przestępstwem urzędniczym, zagrożonym utratą urzędu

⁶ B. Lesiński, W. Rozwadowski, *Historia prawa*, Warszawa–Poznań 1981, s. 205.

⁷ T. Maciejewski, *Historia prawa karnego...*, s. 16.

⁸ M. Palczewski, *Problem „separatyzmu mazowieckiego” w historiografii polskiej*, „Przegląd Historyczny” 1985/76 (1), s. 113.

⁹ J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrzak, *Historia ustroju...*, s. 250.

¹⁰ J. Matuszewski, *Najstarszy zwód prawa polskiego*, Warszawa 1959.

¹¹ J. Bardach, *Historia państwa i prawa Polski*, t. 1, *Do połowy XV wieku*, Warszawa 1964, s. 327.

¹² J. Bardach, *Historia państwa...*, s. 524.

¹³ R. Hube, *Prawo polskie w 14 wieku. Sądy, ich praktyka i stosunki prawne społeczeństwa w Polsce*, Warszawa 1886, s. 256–257.

i konfiskatą majątku, było bezpodstawne pozywanie¹⁴. Stawało się ono rodzajem bezprawnej groźby, gdy następowało w celu wymuszenia korzyści majątkowej w postaci darów, opłaty czy strawy¹⁵. Formą groźby zamachu było także wydobycie miecza lub noża przed sądem, co w Statutach Kazimierza Wielkiego zagrożone było karą siedemdziesięciu grzywien na rzecz skarbu królewskiego¹⁶, najwyższą zresztą spośród kar pieniężnych zasądzanych w grzywnach¹⁷. Sam sprawca był zdany na łaskę króla, natomiast gdyby skutek nastąpił w postaci zranienia lub zabójstwa, był karany „bez litości”. Konstytucją sejmu piotrkowskiego z 1510 r. wszelkie zamachy na osoby sprawujące urząd państwowy (króla, posła, sędziego itd.) zostały uznane za zbrodnię obrazy majestatu (*crimen laesae maiestatis*)¹⁸. Groziły za nią najsurowsze kary, wymierzane arbitralnie, rodzajowo nieoznaczone¹⁹.

W XVI w. do przestępstw przeciwko czci zaliczano także nieuszanowanie władzy przez obrazę króla, arcybiskupa lub sądu. W ten sposób kwalifikowano np., znane już Statutom Kazimierza Wielkiego, wydobycie miecza w obecności wskazanych osób lub w miejscu sądu²⁰. Groźba mogła stać się formą działania sprawcy w przypadku przestępstw urzędniczych – nadużycia władzy czy przekroczenia kompetencji²¹.

Groźba pojawiała się również w źródłach dawnego prawa mazowieckiego, gdzie określana była mianem pogroźki lub przechwałki. Występowała w dwóch postaciach: po pierwsze, jako dążenie sprawcy do sparaliżowania wymiaru sprawiedliwości poprzez zastraszanie strony lub świadka w sądzie, po drugie, jako naruszenie spokoju obywateli poprzez groźby kierowane w stosunku do osoby lub jej majątku. W przypadku pierw-

¹⁴ R. Hube, *Prawo polskie w 14 wieku. Ustawodawstwo Kazimierza Wielkiego*, Warszawa 1881, s. 143.

¹⁵ M. Handelsman, *Prawo karne w Statutach Kazimierza Wielkiego*, Warszawa 1909, s. 188.

¹⁶ R. Hube, *Prawo polskie w 14 wieku. Ustawodawstwo...*, s. 144.

¹⁷ R. Hube, *Prawo polskie w wieku trzynastym*, Warszawa 1874, s. 155.

¹⁸ T. Maciejewski, *Historia prawa karnego...*, s. 74.

¹⁹ T. Maciejewski, *Historia prawa karnego...*, s. 74.

²⁰ S. Kutrzeba, *Dawne polskie prawo sądowe w zarysie*, Lwów-Warszawa-Kraków 1927, s. 39.

²¹ T. Maciejewski, *Historia prawa karnego...*, s. 83.

szym grożący przegrywał sprawę, a w drugim – zgodnie ze statutem z 1511 r., zobowiązany był dać porękę, że nie będzie niepokoił przeciwnika, a do momentu jej udzielenia osadzany był w więźni²².

W rozważaniach o prawie dawnej Polski nie sposób pominąć prawa litewskiego z racji zapoczątkowanego w 1385 r. w Krewie związku Korony Królestwa Polskiego i Wielkiego Księstwa Litewskiego, potwierdzanego w latach kolejnych, a sfinalizowanego powstaniem w 1569 r. Rzeczypospolitej Obojga Narodów, istniejącej do 1795 r.

Podkreślenia wymaga, że w XVI w. prawo litewskie zostało skodyfikowane. Obowiązywało nie tylko w Wielkim Księstwie Litewskim, lecz także w województwach: wołyńskim, braclawskim i kijowskim (w wersji II Statutu z 1566 r.). Fakt jego skodyfikowania, a także wysokie walory prawne (jasny, precyzyjny język, przejrzysta struktura) sprawiły, że III Statut Litewski z 1588 r. stosowany był jako prawo pomocnicze w judykaturze powstałego w 1578 r. Trybunału Koronnego, będącego sądem II instancji dla stanu szlacheckiego²³.

W prawie litewskim karane było już samo wydobycie broni przez służbę przeciwko panu. Za rodzaj groźby można z pewnością uznać zapowiedź podpalenia, a także „przechwałki na czyje życie”. W pierwszym przypadku, gdyby rzeczywiście doszło do podpalenia, czyniący pogroźki, niezależnie od tego, czy był faktycznym sprawcą, czy też nie, był zobowiązany do naprawienia szkody, w drugim natomiast czyniący przechwałki albo szedł do więzienia, albo udzielał poręki. Jeśli popełnił przestępstwo zabójstwa lub zranienia, podlegał karze śmierci²⁴.

W obowiązującym w polskich miastach prawie niemieckim groźba mogła być, podobnie jak w prawie ziemskim, formą popełnienia *crimen*

²² K. Dunin, *Dawne mazowieckie prawo*, Warszawa 1880, s. 191–192.

²³ B. Lesiński, W. Rozwadowski, *Historia...*, s. 305–306; J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrzak, *Historia ustroju...*, s. 190.

²⁴ T. Czacki, *O litewskich i polskich prawach, o ich duchu, źródłach, związku i o rzeczach zawartych w pierwszym Statucie dla Litwy 1529 roku wydanym*, Kraków 1861, s. 137, 139.

laesae maiestatis, oczywiście dostosowanej do stosunków miejskich²⁵. Chodziło tu o przestępstwa przeciwko interesom miasta lub władz miejskich, które podlegały ochronie przed zamachami ze strony innych grup ludności²⁶. Sprawcy takiego przestępstwa, które można było popełnić już samym wystąpieniem słownym, karani byli śmiercią i konfiskatą majątku. Przepisy *Constitutio Criminalis Carolina* z 1532 r. przewidywały za to przestępstwo karę śmierci przez ćwiartowanie, a w odniesieniu do kobiet, które posługiwały się przy tym czarami lub trucizną – przez spalenie²⁷. Zwierciadło Saskie z pierwszej połowy XIII w. do przestępstw przeciwko urzędowi miejskiemu zaliczało wydobycie miecza na kogoś wobec sądu, za co groziła konfiskata miecza. Poznański Kodeks Prawa Magdeburskiego i Miśnieńskiego z końca XIV w. za słowne znieważenie rajcy, napaść czynną lub samo wydobycie miecza lub innej broni wobec rajcy na służbie przewidywał karę pieniężną 30 szelągów na rzecz każdego z rajców, nawet nieobecnych w czasie popełnienia przestępstwa²⁸.

W źródłach średniowiecznego prawa miejskiego nie jest wymieniane przestępstwo polegające na spowodowaniu groźbą niekorzystnego rozporządzenia przez kogoś swoim majątkiem. Tego typu stany faktyczne w praktyce sądowej podciągane były pod przestępstwa kradzieży, rabunku lub gwałtu. Jedynie *Constitutio Criminalis Carolina* przewidywała w art. 128 przestępstwo wymuszenia²⁹.

W prawie wiejskim stosowano przepisy zaczerpnięte z prawa niemieckiego, obowiązującego w miastach. Groźba nie występowała tam jako odrębne przestępstwo, lecz mogła być formą popełnienia innego przestępstwa. Napaść słowna przeciwko panu lub urzędnikom pańskim była kwalifikowana jako nieposłuszeństwo wobec władzy³⁰. Wilkierze wiejskie zakazywały zamachów na panów i urzędników, co podlega-

²⁵ W. Maisel, *Poznańskie prawo karne do końca XVI wieku*, Poznań 1963, s. 180.

²⁶ W. Maisel, *Dawne polskie prawo karne miejskie od połowy XV do połowy XVIII wieku*, Warszawa–Toruń 1966, s. 351–352.

²⁷ W. Maisel, *Poznańskie prawo karne...*, s. 180.

²⁸ W. Maisel, *Poznańskie prawo karne...*, s. 197.

²⁹ W. Maisel, *Poznańskie prawo karne...*, s. 281–282.

³⁰ R. Łaszewski, *Wiejskie prawo karne w Polsce XVII i XVIII wieku*, Toruń 1988, s. 101.

ło zarówno karom pieniężnym, jak i karze więzienia³¹. Groźba mogła być także elementem stanu faktycznego innych przestępstw, zwłaszcza gwałtu, rozboju czy rabunku³².

3. Groźba bezprawna w ustawodawstwach karnych obowiązujących na ziemiach polskich pod zaborami

3.1. Groźba bezprawna w kodeksach karnych obowiązujących w Królestwie Polskim

W momencie powstania Królestwa Polskiego w 1815 r. na jego terytorium obowiązywał stan prawny z okresu Księstwa Warszawskiego. W dziedzinie prawa karnego materialnego utrzymano w mocy dawne prawo polskie sprzed rozbiorów oraz stosowane posiłkowo przepisy austriackie i pruskie³³. W 1818 r., po 3 latach istnienia Królestwa Polskiego, Sejm Królestwa Polskiego uchwalił ustawę Prawo kodeksu karzącego dla Królestwa Polskiego. Kodeks Karzący stanowił znaczne osiągnięcie pod względem ujednolicenia prawa karnego materialnego, systematyki oraz przede wszystkim założeń ideowych, charakterystycznych dla prawa burżuazyjnego³⁴.

W świetle przepisów Kodeksu Karzącego groźba była nazywana „odgrózką” i została uznana za występki uregulowany w dziale XIV księgi II, zatytułowanym „O odgrózkach, szkodą, zgorszeniem lub niespokojnością nabawić mogących”³⁵. Przepisy odróżniały przy tym uczynienie

³¹ T. Maciejewski, *Historia prawa karnego...*, s. 79.

³² R. Łaszewski, *Wiejskie prawo karne...*, s. 85–88.

³³ W. Witkowski, *Prawo karne na ziemiach polskich w dobie zaborów i w pierwszych latach II RP (1795–1932)* [w:] *System Prawa Karnego*, t. 2, rozdział I, § 2, s. 74, 107.

³⁴ A. Korobowicz, W. Witkowski, *Historia ustroju i prawa polskiego*, Kraków 1998, s. 157–158.

³⁵ Kodeks Karzący dzielił się na trzy księgi: księga I traktowała o zbrodniach i karach głównych grozących za ich popełnienie, księga II – o występkach i grozących za ich popełnienie karach poprawczych, księga III poświęcona była natomiast przewinieniom

takiego zagrożenia ustnie, na piśmie, jak również bezwarunkowo lub warunkowo. Zagrożenie warunkowe było połączone z warunkiem złożenia pieniędzy lub innym warunkiem niewskazanym w art. 459 Kodeksu³⁶.

Zgodnie z art. 460 Kodeksu Karzącego każdy, kto drugiemu pismem bezimiennym lub podpisanym groził dokonaniem zbrodni na jego osobie, majątku lub innych prawach, zagrożonej karą śmierci lub więzienia warownego, podlegał karze zamknięcia w domu poprawy na okres od 3 miesięcy do 1 roku. Jeżeli natomiast sprawca uzależniał powstrzymanie się od realizacji groźby od złożenia w oznaczonym miejscu pieniędzy lub od spełnienia innego warunku, a więc dopuszczał się szantażu, wówczas podlegał surowszej karze, tj. zamknięciu w domu poprawy od 1 roku do lat 3³⁷.

Karze od 3 miesięcy do 1 roku w domu poprawy podlegał sprawca zagrożenia słownego, jeżeli groźba stała się już sama przez się zbrodnią lub występkiem, jak również kiedy spełnił groźbę zasługującą na ciężkie więzienie, która została uczyniona na piśmie bezimiennym i objęta jakimś warunkiem. Natomiast groźba taka, uczyniona na piśmie lub ustnie, jeżeli w przepisach szczególnych nie była zabroniona pod groźbą kary, zagrożona była karą zamknięcia w domu poprawy od 8 dni do 3 miesięcy³⁸. Dodatkowo przepisy przewidywały, że sprawcy odgrażania, będący cudzoziemcami, tj. niebędący obywatelami kraju, na obszarze którego dopuścili się takiego czynu, po odbyciu kary mogli być z niego wygnani³⁹.

Kodeks Karzący penalizował nie tylko samodzielne przestępstwo groźby, ale przewidywał również groźbę jako środek działania przestępnego,

policyjnym i grożących ich sprawcom karom policyjnym. J. Śliwowski, *Kodeks Karzący Królestwa Polskiego (1818 r.). Historia jego powstania i próba krytycznej analizy*, Warszawa 1958, s. 9–13.

³⁶ J. Migdał, *Prawo Kodexu Karzącego dla Królestwa Polskiego z 1818 roku*, Gdańsk 2006, s. 126.

³⁷ Prawo Kodeksu karzącego dla Królestwa Polskiego z 14.04.1818 r., *Dziennik Praw Królestwa Polskiego*, t. V, s. 247, art. 459–460.

³⁸ Prawo Kodeksu karzącego dla Królestwa Polskiego, s. 247–248, art. 461–462.

³⁹ Prawo Kodeksu karzącego dla Królestwa Polskiego, s. 248–249, art. 46.

mieszczący się w grupie innych zbrodni i występków⁴⁰. I tak, przepis art. 109 Kodeksu Karzącego, określający przestępstwo zgwałcenia, stanowił, że: „Kto niewiastę przez niebezpieczne groźby, użycie rzeczywistego gwałtu, lub podstępne upojenie wprawia w niemożność sprzeciwienia się cielesnej chuci, i w takowym stanie namiętności swej dogadza, popełnia zbrodnię zgwałcenia niewiasty”⁴¹. Zbrodnia ta była zagrożona karą ciężkiego więzienia od lat 3 do lat 10, zaś w szczególnych przypadkach więzienia warownego⁴². Podobnie art. 175 Kodeksu Karzącego wyróżnił użycie groźby jako środka działania przy zbrodni rabunku. W tym przypadku dopuszczenie się gwałtu w celu opanowania ruchomości należących do innej osoby mogło zostać dokonane nie tylko czynami, ale również groźbami. W tym przypadku wymiar kary uzależniony był od skutku, jaki to działanie spowodowało. Dopuszczenie się groźby, która nie wywołała skutku, zabronione było karą ciężkiego więzienia od 3 do 6 lat (art. 176). Jeżeli natomiast groźbie towarzyszyło użycie broni mogącej zabić człowieka lub jeżeli nastąpił zabór rzeczy, wówczas przewidziano zagrożenie więzieniem warownym od lat 10 do lat 15, z zastrzeżeniem poprzez zastosowanie kary pręgierza⁴³.

Po stłumieniu powstania listopadowego nastąpiła stopniowa likwidacja odrębności ustrojowych i prawnych Królestwa Polskiego przez władze carskie. Zmiany objęły również prawodawstwo karne. W 1847 r. wszedł w życie Kodeks Kar Głównych i Poprawczych⁴⁴. Kodeks ten w dużej mierze wzorował się na kodeksie karnym rosyjskim z 1845 r. Ze względu na treść, rodzaje i surowość przewidywanych kar oraz zastosowaną technikę legislacyjną stał na o wiele niższym poziomie niż Kodeks z 1818 r. Był kodyfikacją nadzwyczaj kazuistyczną, dopuszczającą stosowanie analogii przez sędzię, mimo wprost sformułowanej zasady *nullum*

⁴⁰ K. Nazar-Gutowska, *Groźba bezprawna...*, s. 50.

⁴¹ J. Migdał, *Prawo Kodexu Karzącego...*, s. 52.

⁴² J. Migdał, *Prawo Kodexu Karzącego...*, s. 52; szczególne przypadki dotyczyły sytuacji, kiedy zgwałcenie doprowadziło do znacznego uszczerbku na zdrowiu lub życiu pokrzywdzonej, lub gdy gwałcieł był duchownym, nauczycielem, lekarzem, sługą lub osobą sprawującą władzę nad osobą zgwałconą.

⁴³ J. Migdał, *Prawo Kodexu Karzącego...*, s. 66–67.

⁴⁴ W. Witkowski, *Prawo karne...*, s. 112.

*crimen i nulla poena sine lege*⁴⁵. Także przestępstwo groźby ujęto w nim bardziej kazuistycznie niż w Kodeksie Karzącym.

Przestępstwo to, zwane na gruncie Kodeksu Kar Głównych i Poprawczych „zagrożeniem”, było uregulowane w dziale X („O przestępstwach przeciwko życiu, zdrowiu, wolności i honorowi osób prywatnych”), w rozdziale IX „O zagrożeniach”. Było to przestępstwo oznajmione, czyli przestępstwo popełnione ze względu na sposób działania sprawcy. Kodeks Kar Głównych i Poprawczych traktował zagrożenie jako samostne przestępstwo, jeżeli pozostałe przepisy nie uznawały go za usiłowanie innego przestępstwa, np. rabunku, podpalenia albo zabójstwa⁴⁶. Przestępstwo zagrożenia polegało na groźeniu innej osobie uczynienia w przyszłości czegoś złego, co mogło w zagrożonym wzbudzić realną obawę naruszenia jego praw osobistych lub rzeczowych⁴⁷.

Również na gruncie przepisów tego Kodeksu zagrożenie mogło być uczynione ustnie lub na piśmie, jak również mogło być bezwarunkowe lub połączone z warunkiem złożenia pieniędzy lub innych przedmiotów albo zobowiązania się lub zrzeczenia się praw zgodnie z żądaniem grożącego. Okoliczności te, obok rodzaju przestępstwa, którym grożono, i osób, w stosunku do których kierowano groźby, wpływały na mniejszy lub większy wymiar kary. Zagrożenie pozbawienia życia innej osoby, członków jej rodziny lub jej bliskich bez zamiaru popełnienia tego przestępstwa, jednakże uczynione warunkowo, pociągało za sobą karę ciężkich robót w zakładach fabrycznych, połączone z chłostą lub piętnowaniem (art. 1037). Zagrożenie bezwarunkowe, jednakże uczynione pisemnie, pociągało za sobą karę więzy, natomiast zagrożenie ustne – areszt⁴⁸.

Zagrożenie pobiciem, uszkodzeniem ciała lub innym gwałtownym czynem podlegało karze aresztu od 7 dni do 3 tygodni, natomiast za zagrożenie spowodowania uszczerbku w majątku przewidziano karę

⁴⁵ A. Korobowicz, W. Witkowski, *Historia ustroju...*, s. 160.

⁴⁶ K. Nazar-Gutowska, *Groźba bezprawna...*, s. 51.

⁴⁷ K. Nazar-Gutowska, *Groźba bezprawna...*, s. 51.

⁴⁸ F. Maciejowski, *Wykład prawa karnego w ogólności z zastosowaniem Kodexu Kar Głównych i Poprawczych z dnia 20 grudnia – 1 stycznia 1848 r. w Królestwie Polskiem obowiązującego tudzież ustawy przechodniej i instrukcyi dla sądów*, Warszawa 1848, s. 443.

aresztu od 3 do 7 dni albo karę pieniężną od 10 do 100 rubli. Jeżeli zagrożenie zostało uczynione warunkowo, wówczas sprawca podlegał karze pozbawienia wszelkich praw i osiedlenia się na Syberii (art. 1038). W art. 1039 Kodeks przewidywał również zagrożenie obelgą osobistą, za które bez względu na uczynioną formę zagrożenia przewidziano areszt⁴⁹.

Wszelkie przewidziane przez Kodeks zagrożenia względem zwierzchnika, pana lub dobroczyńcy podwyższały karę o jeden stopień, zaś względem rodziców lub wstępnych – o trzy stopnie (art. 1040). W myśl art. 1041 Kodeksu zagrożenia zmuszające do popełnienia bezprawia uważane były za usiłowanie tego bezprawia i karane jako zagrożenie, tylko gdy usiłowanie takich bezprawnych czynów zagrożone było niższą karą⁵⁰.

W 1876 r. nastąpiła reforma organizacji sądownictwa i procedur sądowych, w następstwie których na tereny Królestwa Polskiego wprowadzono rosyjski kodeks karny z 1866 r. Kodeks ten nie wdrożył jednak większych zmian w dziedzinie prawa karnego, ponieważ w praktyce stanowił jedynie nową redakcję kodeksu z 1845 r.⁵¹ W związku z tym przepisy Kodeksu Kar Głównych i Poprawczych dotyczące groźby obowiązywały do czasu ewakuacji władz rosyjskich z terenu Królestwa Polskiego, a więc do 1915 r.

W tym miejscu należy również wspomnieć o kodeksie rosyjskim z 1903 r., zwanym powszechnie kodeksem Tagancewa. W 1903 r. weszły w życie tylko przepisy dotyczące przestępstw przeciwko bezpieczeństwu wewnętrznemu i zewnętrznemu państwa. Natomiast przepisy odnoszące się do przestępstw użycia groźby bezprawnej zaczęły obowiązywać dopiero w okresie I wojny światowej. Na okupowanych przez wojska niemieckie terenach Królestwa Polskiego przepisy kodeksu Tagancewa weszły w życie na podstawie rozporządzenia generał-gubernatora Hansa von Beselera z 8.09.1915 r.⁵² Rozciągnięcie mocy obowiązującej rosyj-

⁴⁹ K. Nazar-Gutowska, *Groźba bezprawna...*, s. 52.

⁵⁰ F. Maciejowski, *Wykład prawa karnego...*, s. 443.

⁵¹ A. Korobowicz, W. Witkowski, *Historia ustroju...*, s. 146.

⁵² Wprowadzenie kodeksu Tagancewa na obszarze okupacji niemieckiej było wynikiem swoistej omyłki generała Hansa von Beselera, który potwierdził moc obowiązującą całego kodeksu Tagancewa, mylnie sądząc, że przepisy te już obowiązują

skiego kodeksu Tagancewa na okupowany przez Austro-Węgry obszar Królestwa Polskiego (generał-gubernatorstwo lubelskie) nastąpiło na mocy uchwały polskiej Tymczasowej Rady Stanu z 7.08.1917 r.⁵³

Kodeks Tagancewa zaliczył groźbę do grupy przestępstw przeciwko wolności osobistej, kwalifikując ją do kategorii samodzielnych przestępstw. W myśl art. 510 kodeksu groźba musiała dotyczyć osoby samego zagrożonego lub członków jego rodziny albo ich mienia i wskazywać na: „pozbawienie życia lub wolności albo popełnienia gwałtownego zamachu albo podpalenia, zniszczenia przez wybuch lub zatopienie mienia”⁵⁴. Przestępstwo to było zagrożone karą aresztu w wymiarze do 3 miesięcy lub grzywną do 300 rubli⁵⁵. Ten sam przepis przewidywał również kwalifikowaną postać groźby w przypadku wyrażenia jej na piśmie lub skierowania przeciwko określonym podmiotom, tj.: 1) matce, ojcu ślubnemu lub innym krewnym wstępnym; 2) duchownemu podczas odprawiania nabożeństw lub posług religijnych; 3) urzędnikowi podczas wykonywania lub z powodu wykonywania obowiązków służbowych⁵⁶. Za kwalifikowaną postać groźby kodeks przewidywał karę aresztu⁵⁷.

3.2. Groźba bezprawna w prawie karnym obowiązującym w Galicji

W zaborze austriackim obowiązującą kodyfikacją karną był Allgemeines Gesetz über Verbrechen und derselben Bestrafung z 1787 r., powszechnie zwany Józefiną. Kodyfikacja ta realizowała idee epoki oświecenia, hołdując zasadom humanitaryzmu. Była to pierwsza ustawa karna wpro-

na okupowanym obszarze. Kierował się w tym względzie normami prawa międzynarodowego, które zabraniały zmian prawa na obszarach okupowanych; W. Witkowski, *Prawo karne...*, s. 113.

⁵³ W. Witkowski, *Prawo karne...*, s. 113.

⁵⁴ W. Makowski, *Prawo karne. O przestępstwach w szczególności. Wykład porównawczy prawa karnego austriackiego, niemieckiego i rosyjskiego*, Warszawa 1924, s. 310–311.

⁵⁵ W. Makowski, *Prawo karne...*, s. 310–311.

⁵⁶ W. Makowski, *Kodeks karny obowiązujący tymczasowo w Rzeczypospolitej Polskiej na ziemiach b. zaboru rosyjskiego*, t. 3, Warszawa 1922, s. 172 i n.

⁵⁷ W. Makowski, *Prawo karne...*, s. 315.

wadząca zasadę równości prawa w zakresie odpowiedzialności karnej, wbrew istniejącym na ziemiach polskich tradycjom stanowym⁵⁸. Ustawa ta jednak nie przewidywała penalizacji groźby karalnej ani jako samoistnego przestępstwa, ani jako środka działania przestępnego, mieszczącego się w innej grupie przestępstw.

Kolejnym etapem reformy prawa karnego realizowanym na obszarze Galicji Zachodniej, obejmującej III zabór Polski, było wejście w życie w dniu 1.01.1797 r. ustawy karnej zachodniogalicyskiej z 1796 r. Ustawa ta stanowiła w rzeczywistości jeden z projektów ogólnopanstwowej kodyfikacji austriackiej⁵⁹. Ustawa karna zachodniogalicyska nie знаła samoistnego przestępstwa dopuszczenia się groźby bezprawnej. W jej rozdziale VI, traktującym o zbrodni „gwałtu publicznego”, występowała groźba, zwana „odgrażaniem”, jako jeden ze środków działania przestępnego polegającego na stawianiu oporu⁶⁰. Zbrodnia gwałtu publicznego nie była pojęciem jednolitym. Czyn ten obejmował aż pięć przypadków o zróżnicowanym stanie faktycznym. W interesującym nas przypadku gwałt publiczny rozumiano jako opór stawiany „niebezpiecznym odgrażaniem” wobec organów urzędowych przez jednego lub więcej ludzi, chociażby nie doszło do zranienia⁶¹. Popętnienie takowej zbrodni było zagrożone karą ciężkiego więzienia połączonego z robotami publicznymi na czas od 1 miesiąca do 1 roku⁶².

⁵⁸ K. Sójka-Zielińska, *Historia prawa*, Warszawa 2006, s. 299–300.

⁵⁹ A. Wrzyszczyk, *Karalność zgwałcenia na ziemiach polskich do pierwszych lat II Rzeczypospolitej* [w:] *Przestępstwo zgwałcenia*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2012, s. 21; ustawa ta obowiązywała tylko na ziemiach polskich zagarniętych przez monarchię habsburską w III rozbiórce Polski. Na temat przyczyn i okoliczności wprowadzenia tego aktu normatywnego zob. bliżej: S. Grodziski, S. Salmonowicz, *Ustawa karna zachodniogalicyska z roku 1796. Zarys dziejów i charakterystyka*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1965/17 (2), s. 132–134, 147–148.

⁶⁰ „Kiedy kto chociaż sam jeden Sędziemu, osobie Zwierzchniej, albo ich w rzeczach urzędu namiestnikom, warcie lub urzędowemu słudze rozkaz Zwierzchności wykonywującemu, czy to niebezpiecznym odgrażaniem, czyli gwałtowną mocą opiera się, chociażby nawet do zranienia nie przyszło”; *Zbiór ustaw o karach dla Galicji Zachodniej*, Wiedeń 1796, s. 31, § 56.

⁶¹ L. Pauli, *Austriacki kodeks karny z 1803 r. w Wolnym Mieście Krakowie (1815–1833)*, cz. 2, Kraków 1970, s. 15.

⁶² *Zbiór ustaw o karach dla Galicji...*, s. 31–32, § 57.

Z kolei w przepisach § 178–179 rozdziału XX został uregulowany przykład groźby jako środka działania przestępnego przy występku kryminalnym rozboju. W myśl § 178 ustawy zachodniogalicyskiej odpowiedzialności karnej podlegał każdy, kto w celu zaboru przedmiotów ruchomych należących do innej osoby „czynił gwałt, chociażby ten gwałt przez wykonanie go lub przez pogroźki stał się”. Dopuszczenie się samej pogroźki użycia gwałtu w celu zaboru cudzej rzeczy, chociażby nie nastąpił skutek, było zagrożone karą ciężkiego więzienia od 5 do 10 lat⁶³.

Kodeks z 1803 r., zwany Franciszkaną, podobnie jak ustawa karna zachodniogalicyska, penalizował w § 70 gwałt publiczny jako przestępstwo stawiania oporu wobec czynności urzędowych czy wykonania publicznego rozkazu, przy czym odgrażanie było tu sposobem działania przestępnego, a nie przestępstwem samym w sobie⁶⁴. Zgodnie z § 71 groziła za to kara ciężkiego więzienia i robót publicznych od 6 miesięcy do 1 roku, jeżeli sprawca poprzestał na samym odgrążaniu się. Natomiast gdy opór stawiany był z użyciem broni albo towarzyszyło mu zranienie, wymiar kary wynosił od 1 roku do lat 5⁶⁵. Pogrożka pojawiała się także w ujęciu przestępstwa rozboju (§ 169), a sama w sobie, choćby dokonanie nie nastąpiło, tj. jak stanowił § 170, gdyby „żadnego skutku nie przyniosła”, zagrożona była karą ciężkiego więzienia od 5 do 10 lat. Jeżeli pochodziłaby od jednego lub kilku sprawców rozboju albo towarzyszyło jej użycie broni, albo nastąpił zabór rzeczy lub majątku, wzrastał wymiar kary ciężkiego więzienia od 10 do 12 lat (§ 171)⁶⁶.

Franciszkana została zastąpiona ustawą karną austriacką z 1852 r. Przewidywała ona także przestępstwo gwałtu publicznego, przy czym niebezpieczne pogroźki mogły towarzyszyć działaniom sprawcy, który w ten sposób usiłował wpływać na uchwały zebrań „roztrząsających sprawy publiczne”, sądów, innych władz publicznych (§ 76) albo kiero-

⁶³ *Zbiór ustaw o karach dla Galicyi...*, s. 95, § 178–179.

⁶⁴ *Księga ustaw na zbrodnie i inne policyjne przestępstwa*, Kraków 1804, s. 46; J.C. Edler von Wagersbach, *Handbuch für Kriminalrichter, Bezirksobrigkeiten, und jene, die sich zum Kriminalrichteramte vorbereiten*, Bd. 1, Graz 1812, s. 111.

⁶⁵ *Księga ustaw na zbrodnie...*, s. 46.

⁶⁶ *Księga ustaw na zbrodnie...*, s. 86.

wał je przeciwko urzędnikom realizującym czynności urzędowe (§ 81). W pierwszym przypadku sprawcy groziła kara ciężkiego więzienia od 1 roku do 5 lat, a w okolicznościach szczególnie obciążających – do 10 lat (§ 77), w drugim natomiast przypadku – kara ciężkiego więzienia od 6 miesięcy do 1 roku, a od 1 roku do lat 5, gdy przestępstwo zostało popełnione z użyciem broni albo gdy wywołało uszkodzenie ciała lub zranienie, albo gdy zostało popełnione celem wymuszenia czynności urzędowej (§ 82)⁶⁷. Zgodnie z § 98 przestępstwo gwałtu publicznego mogło zostać także popełnione przez grożenie drugiej osobie, jego rodzinie, krewnym i podopiecznym, uszczerbkiem na ciele, wolności, czci albo własności, by wymusić określone świadczenie, znoszenie lub zaniechanie. Z kolei w § 99 uregulowane zostało przestępstwo gwałtu publicznego przez niebezpieczne pogroźki, które sprowadzało się do użycia pogroźek o treści analogicznej jak w § 98 w celu wzbudzenia strachu lub niepokoju w osobach, do których były kierowane⁶⁸. W tym przypadku niebezpieczne pogroźki stały się przestępstwem odpowiadającym ujęciu groźby w ustawodawstwie karnym.

3.3. Groźba bezprawna w prawie karnym obowiązującym w zaborze pruskim

Na ziemiach polskich zaboru pruskiego w dziedzinie prawa materialnego obowiązywało powszechne prawo krajowe dla państw pruskich z 1794 r., nazywane Landrechem pruskim⁶⁹. Prawu karnemu Landrecht pruski poświęcał ostatni, tj. XX tytuł. Była to kodyfikacja nadzwyczaj kazuistyczna, ale także surowa, ponieważ dominowały w niej zwyczajne i kwalifikowane formy kary śmierci, natomiast kara pozbawienia wolności odgrywała marginalną rolę⁷⁰. Landrecht przewidywał w swych rozbudowanych przepisach także czyn groźby, zwanej „pogroźką”, czyniąc

⁶⁷ Ustawa karna z 27 maja 1852 r. z uwzględnieniem wszelkich zmieniających ją ustaw austriackich i polskich, Lwów 1929, s. 31, 32.

⁶⁸ Ustawa karna z 27 maja 1852 r..., s. 38, 39.

⁶⁹ Z. Radwański, J. Wąsicki, *Wprowadzenie Pruskiego prawa krajowego na ziemiach polskich*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1954/6 (1), s. 196–208.

⁷⁰ S. Plaza, *Historia prawa w Polsce na tle porównawczym. Zarys wykładu*, cz. 2, *Polska pod zaborami*, Kraków 1994, s. 109.

z niego szeroką kategorię przestępczą. Przykład użycia groźby znalazł się w § 44 oddziału pierwszego, traktującego o „występkach i karach w ogólności”. Stanowił on, że już sama groźba popełnienia występku zasługuje na karę i nakłada na organy władzy publicznej obowiązek przedsięwzięcia środków prawnych w celu zabezpieczenia dobra chronionej osoby zagrożonej tą groźbą⁷¹.

Przepisy Landrechtu obowiązywały do 1851 r., kiedy to wszedł w życie nowy pruski kodeks karny. Kodeks z 1851 r. opierał się na nowoczesnym ustawodawstwie karnym, tj. kodeksie karnym francuskim z 1810 r. oraz kodeksie bawarskim z 1813 r. (zwanym powszechnie kodeksem karnym Anzelma Feuerbacha). Przyjmował zasady *nullum crimen, nulla poena sine lege* oraz za wzorem francuskim, wprowadzał trójpodział przestępstw na zbrodnie, występki i wykroczenia⁷².

Kodeks karny pruski z 1851 r. ujmował groźbę w sposób syntetyczny, regulując ją w rozdziale II, tytule XVII pt. „Zbrodnie i przewinienia przeciwko wolności osobistej”, zaliczając ją tym samym do grupy zbrodni. Jednakże czynowi temu kodeks pruski poświęcił zaledwie dwa artykuły. W myśl § 212 tego kodeksu, kto ustnie lub pisemnie groził drugiej osobie popełnieniem zbrodni lub występku, chcąc w ten sposób wymusić na niej określone działanie lub zaniechanie, podlegał karze więzienia do 1 roku. Przepis § 213 przewidywał natomiast kwalifikowaną postać tego czynu, polegającą na zagrożeniu drugiej osobie spowodowania pożaru lub zalania, za którą groziła kara więzienia w wymiarze od 2 miesięcy do 1 roku⁷³.

Kodeks karny pruski z 1851 r. stał się podstawą kodeksu Związku Północno-Niemieckiego z 1870 r., który następnie został przekształcony w kodeks karny Rzeszy Niemieckiej. Po odzyskaniu niepodległości przez

⁷¹ „Już same pogroźki, iż kto chce spełnić występki, są godne kary, i wkładają na rząd obowiązek, wzięcia środków, przez któreby zagrożony mógł być ubezpieczonym”; *Powszechne prawo krajowe dla państw pruskich*, t. 4, Poznań 1826, s. 501, § 44.

⁷² S. Plaza, *Historia prawa w Polsce...*, s. 109.

⁷³ *Kodex karny dla Państw Królestwa Pruskiego wraz z ustawą względem wprowadzenia takowego z dnia 14 kwietnia 1851*, Berlin 1851, § 212–213, s. 97.

Polskę obowiązywał on nadal na ziemiach byłego zaboru pruskiego aż do czasu wejścia w życie kodeksu Makarewicza z 1932 r.⁷⁴

Kodeks karny Rzeszy Niemieckiej w sposób podobny do kodeksu pruskiego z 1851 r. regulował przestępstwo groźby, zaliczając je, podobnie jak poprzednik, do przestępstw przeciwko wolności osobistej. Twórcy niemieckich kodyfikacji karnych dostrzegli w przestępstwie groźby działanie ograniczające swobodę człowieka w zakresie realizowania swojej woli. Przepis § 240 kodeksu przewidywał czyn polegający na zmuszaniu innej osoby przy użyciu przemocy lub groźby popełnienia zbrodni lub występku „do działania, znoszenia lub zaniechania”. Czyn ten podlegał karze więzienia do 1 roku lub grzywnie do 600 marek. Karalne było również usiłowanie. Kolejny przepis (§ 241) w sposób bardziej ogólny traktował przestępstwo groźby. Zgodnie z nim każdy, kto groził innej osobie spełnieniem zbrodni, podlegał karze więzienia do 6 miesięcy albo grzywnie do 300 marek⁷⁵.

4. Zakończenie

W okresie dawnej Polski ujęcie groźby karanej było w źródłach bardzo zróżnicowane i zarazem trudne do jednoznacznej kwalifikacji, zwłaszcza że groźba mogła towarzyszyć właściwie wszelkim zamachom na osoby czy dobra prawem chronione. Ta trudność wynika także z silnego partykularyzmu prawnego oraz dominacji prawa zwyczajowego, przy bardzo skromnym udziale prawa stanowionego.

Dopiero kodyfikacje zaborcze zlikwidowały partykularyzm, zapewniając całkowite odejście od prawa zwyczajowego na rzecz prawa stanowionego, co bez wątpienia sprzyjało zasadzie pewności prawa, tak istotnej zwłaszcza w prawie karnym. Ujęcie w nich groźby bezprawnej zmierzało wyraźnie w kierunku sprecyzowania przedmiotu przestępstwa czy też

⁷⁴ A. Korobowicz, W. Witkowski, *Historia ustroju...*, s. 206 i 272.

⁷⁵ W. Makowski, *Prawo karne...*, s. 310; K. Nazar-Gutowska, *Groźba bezprawna...*, s. 55.

dookreślenia znamion innych przestępstw, w których groźba pojawiała się jako element działania sprawcy.

Kodyfikacje zaborców wpłynęły na prace kodyfikacyjne nad polskim prawem karnym po odzyskaniu niepodległości. Niewątpliwym wpływ miał zwłaszcza kodeks karny Rzeszy Niemieckiej z 1871 r. oraz ustawa karna austriacka z 1852 r.⁷⁶, a ich analiza (w tym także krytyczna) przyczyniła się do syntetycznego i precyzyjnego, ale zarazem szerokiego ujęcia groźby bezprawnej w Kodeksie karnym z 1932 r.⁷⁷

Streszczenie

W artykule omówiono groźbę bezprawną w prawie karnym dawnej Polski oraz w ustawodawstwach obowiązujących na ziemiach polskich pod zaborami. Do 1795 r. groźba bezprawna nie stanowiła odrębnego przestępstwa, lecz mogła być sposobem popełnienia innych przestępstw, zwłaszcza przeciwko czci, państwu, władzom, urzędom i sądom. W tym okresie ujęcie groźby wykazuje duże zróżnicowanie, co wynika z silnego partykularyzmu prawnego (prawo ziemskie, miejskie, wiejskie, prawo litewskie) oraz dominacji prawa zwyczajowego. Na ziemiach polskich pod zaborami obowiązywały kodyfikacje karne, które znacząco ujednoliciły pojmowanie groźby bezprawnej. Stała się ona odrębnym przestępstwem, pozostając przy tym nadal jednym ze znamion w wielu typach czynów zabronionych.

Unlawful threat in the criminal law binding on the Polish territories until 1918

The paper discusses unlawful threat in the historical criminal law in Poland and in the legislation in force on the Polish territories under the partitions. Until 1795, unlawful threat did not constitute a separate offence, but could be a means to commit other crimes, especially against

⁷⁶ A. Wrzyszczyński, *Karalność zgwałcenia...*, s. 27.

⁷⁷ K. Nazar-Gutowska, *Groźba bezprawna...*, s. 57, 62.

honour, the state, authorities, offices and courts. During that period, the interpretation of threat showed great variations, which was due to the strong legal particularism (land law, urban law, rural law, Lithuanian law) and the dominance of customary law. Criminal codifications that were in force on the Polish territories during the partitions significantly unified the understanding of unlawful threat. It became a separate offence, while still remaining one of the statutory features of many types of criminal acts.

Anna Fermus-Bobowiec – doktor nauk prawnych; Katedra Historii Państwa i Prawa, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie; ORCID: 0000-0003-3001-8829.

Mariola Szewczak-Daniel – doktor nauk prawnych; Katedra Historii Państwa i Prawa, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie; ORCID: 0000-0001-6245-2211.

Bibliografia

- Bardach J., *Historia państwa i prawa Polski*, t. 1, *Do połowy XV wieku*, Warszawa 1964
- Bardach J., Leśnodorski B., Pietrzak M., *Historia ustroju i prawa polskiego*, Warszawa 1994
- Czacki T., *O litewskich i polskich prawach, o ich duchu, źródłach, związku i o rzeczach zawartych w pierwszym Statucie dla Litwy 1529 roku* wydany, Kraków 1861
- Dunin K., *Dawne mazowieckie prawo*, Warszawa 1880
- Edler von Wagersbach J. C., *Handbuch für Kriminalrichter, Bezirksamte, und jene, die sich zum Kriminalrichteramte vorbereiten*, Bd. 1, Graz 1812
- Grodziski S., Salmonowicz S., *Ustawa karna zachodniogalicyska z roku 1796. Zarys dziejów i charakterystyka*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1965/17 (2)
- Handelsman M., *Prawo karne w Statutach Kazimierza Wielkiego*, Warszawa 1909
- Hodermann G.H., *Lehrbuch des deutschen peinlichen Rechts*, t. 1, Leipzig 1800
- Hube R., *Prawo polskie w 14 wieku. Sądy, ich praktyka i stosunki prawne społeczeństwa w Polsce*, Warszawa 1886
- Hube R., *Prawo polskie w 14 wieku. Ustawodawstwo Kazimierza Wielkiego*, Warszawa 1881

- Hube R., *Prawo polskie w wieku trzynastym*, Warszawa 1874
- Kodex karny dla Państw Królestwa Pruskiego wraz z ustawą względem wprowadzenia takowego z dnia 14 kwietnia 1851*, Berlin 1851
- Korobowicz A., Witkowski W., *Historia ustroju i prawa polskiego*, Kraków 1998
- Księga ustaw na zbrodnie i inne policyjne przestępstwa*, Kraków 1804
- Kutrzeba S., *Dawne polskie prawo sądowe w zarysie*, Lwów-Warszawa-Kraków 1927
- Lesiński B., Rozwadowski W., *Historia prawa*, Warszawa-Poznań 1981
- Łaszewski R., *Wiejskie prawo karne w Polsce XVII i XVIII wieku*, Toruń 1988
- Maciejewski T., *Historia prawa karnego w dawnej Polsce (do 1795 r.)* [w:] *System Prawa Karnego*, t. 2, *Źródła prawa karnego*, red. T. Bojarski, Warszawa 2011
- Maciejowski F., *Wykład prawa karnego w ogólności z zastosowaniem Kodexu Kar Głównych i Poprawczych z dnia 20 grudnia – 1 stycznia 1848 r. w Królestwie Polskiem obowiązującego tudzież ustawy przechodniej i instrukcyi dla sądów*, Warszawa 1848
- Maisel W., *Dawne polskie prawo karne miejskie od połowy XV do połowy XVIII wieku*, Warszawa-Toruń 1966
- Maisel W., *Poznańskie prawo karne do końca XVI wieku*, Poznań 1963
- Makowski W., *Kodeks karny obowiązujący tymczasowo w Rzeczypospolitej Polskiej na ziemiach b. zaboru rosyjskiego*, t. 3, Warszawa 1922
- Makowski W., *Prawo karne. O przestępstwach w szczególności. Wykład porównawczy prawa karnego austriackiego, niemieckiego i rosyjskiego*, Warszawa 1924
- Matuszewski J., *Najstarszy zwód prawa polskiego*, Warszawa 1959
- Migdał J., *Prawo Kodexu Karzącego dla Królestwa Polskiego z 1818 roku*, Gdańsk 2006
- Nazar-Gutowska K., *Groźba bezprawna w polskim prawie karnym*, Warszawa 2012
- Palczewski M., *Problem „separatyizmu mazowieckiego” w historiografii polskiej*, „Przegląd Historyczny” 1985/76 (1)
- Pauli L., *Austriacki kodeks karny z 1803 r. w Wolnym Mieście Krakowie (1815–1833)*, cz. 2, Kraków 1970
- Plaża S., *Historia prawa w Polsce na tle porównawczym. Zarys wykładu*, cz. 2, *Polska pod zaborami*, Kraków 1994
- Powszechne prawo krajowe dla państw pruskich*, t. 4, Poznań 1826
- Radwański Z., Wąsicki J., *Wprowadzenie Pruskiego prawa krajowego na ziemiach polskich*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1954/6 (1)
- Sójka-Zielińska K., *Historia prawa*, Warszawa 2006
- Śliwowski J., *Kodeks Karzący Królestwa Polskiego (1818 r.). Historia jego powstania i próba krytycznej analizy*, Warszawa 1958
- Ustawa karna z dnia 27 maja 1852 r. z uwzględnieniem wszelkich zmieniających ją ustaw austriackich i polskich*, Lwów 1929

Witkowski W., *Prawo karne na ziemiach polskich w dobie zaborów i w pierwszych latach II RP (1795–1932)* [w:] *System Prawa Karnego*, t. 2, *Źródła prawa karnego*, red. T. Bojarski, Warszawa 2011

Wrzyszczyński A., *Karalność zgwałcenia na ziemiach polskich do pierwszych lat II Rzeczypospolitej* [w:] *Przestępstwo zgwałcenia*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2012

Zbiór ustaw o karach dla Galicyi Zachodniej, Wiedeń 1796

Marta Mozgawa-Saj

UJĘCIE PRZESTĘPSTWA GROŻBY KARALNEJ W POLSKICH KODEKSACH KARNYCH (Z 1932, 1969, 1997 R.) I ICH PROJEKTACH

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 r. ważnym zadaniem stało się opracowanie jednolitego polskiego ustawodawstwa karnego. W ustawie z 3.06.1919 r. o Komisji Kodyfikacyjnej¹ wskazano, że do zakresu jej działania należy przygotowanie jednolitego ustawodawstwa w dziedzinie prawa cywilnego i karnego „dla wszystkich ziem w skład Państwa wchodzących”. Jak wynika z protokołu posiedzenia sekcji prawa karnego Komisji Kodyfikacyjnej RP z 17.06.1925 r. (poświęconego dalszemu ciągowi dyskusji nad referatem J. Makarewicza „Przestępstwa przeciwko wolności”), przyjęto wówczas kilka uchwał odnośnie do przestępstwa groźby. Przede wszystkim uznano jednomyślnie „potrzebę wprowadzenia przestępstwa groźby do działu przestępstw przeciwko wolności” oraz zasadność określenia tego przestępstwa „syntetycznie, a nie kazuistycznie”². Na tym samym posiedzeniu przyjęto (również jednomyślnie) następujące uchwały w tej materii:

„a/ Groźba ma nastąpić w sposób, każący przypuszczać niebezpieczeństwo wypełnienia zapowiedzi i w sposób zdolny wzbudzić obawę w zagrożonym.

¹ Dz.U. Nr 44, poz. 315.

² Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej, Sekcja Prawa Karnego, t. 3, z. 2, Warszawa 1926, s. 62.

- b/ Groźba ma obejmować zapowiedź czynu, przedstawiającego się jako przestępstwo w rozumieniu kodeksu karnego.
- c/ Ściganie przestępcy ma nastąpić na podstawie wniosku osoby pokrzywdzonej³.

W projekcie wstępnym części szczególnej kodeksu karnego opracowanym przez W. Makowskiego w 1929 r. (przy uwzględnieniu powyższych ustaleń Komisji) groźba została ujęta w art. 92 w następującym brzmieniu: „Kto grozi innej osobie spełnieniem przestępstwa w sposób, każący przypuszczać niebezpieczeństwo urzeczywistnienia groźby, i zdolny wzbudzić obawę w zagrożonym, ulega na wniosek pokrzywdzonego karze aresztu do 6 miesięcy lub grzywny”⁴. Późniejsze brzmienia przepisu typizującego przestępstwo groźby były już nieco odmienne. I tak art. 155 projektu części szczególnej kodeksu karnego (w redakcji przyjętej w pierwszym czytaniu) z 1929 r. stanowił: „Kto grozi innej osobie spełnieniem przestępstwa na jej szkodę lub szkodę jej bliskich, jeżeli zachodzi niebezpieczeństwo spełnienia zapowiedzi i groźba może wzbudzić obawę w zagrożonym, ulega karze więzienia do lat 2 lub aresztu do lat 2”. Widać zatem, że rozszerzono zakres przedmiotowy groźby (na osoby bliskie pokrzywdzonemu), zwiększono sankcję oraz (wbrew pierwotnym ustaleniom Komisji) zmieniono tryb ścigania. Treść przepisu pozostała bez zmian w projektach przyjętych w drugim i trzecim czytaniu (a tylko zmieniła się numeracja⁵). Finalnie groźba została umiejscowiona w art. 250 k.k. z 1932 r. w brzmieniu „Kto grozi innej osobie popełnieniem zbrodni lub występku⁶ na jej szkodę lub szkodę bliskich, jeżeli zachodzi prawdopodobieństwo spełnienia zapowiedzi i groźba może wzbudzić obawę w zagrożonym, podlega karze więzienia do lat 2 lub aresztu do lat 2”. Zakres groźby karalnej w tym Kodeksie karnym

³ Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej, Sekcja Prawa Karnego, t. 3, z. 2, s. 63.

⁴ Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej, Sekcja Prawa Karnego, t. 4, z. 1, Warszawa 1929, s. 31.

⁵ W projekcie przyjętym w drugim czytaniu (w 1930 r.) był to art. 242, zaś w projekcie przyjętym w trzecim czytaniu (z 1931 r.) był to art. 247.

⁶ Stosownie do art. 12 k.k. z 1932 r. „Przestępstwa, zagrożone karą śmierci lub więzienia powyżej lat 5, są zbrodniami, zagrożone zaś karami zasadniczymi więzienia do lat 5, aresztu powyżej 3 miesięcy lub grzywny powyżej 3000 złotych – są występками”.

był stosunkowo obszerny⁷, jednak węższy od groźby bezprawnej, stanowiącej najczęściej spotykaną w kodeksie postać groźby występującą w charakterze sposobu działania (art. 91 § 4 k.k. z 1932 r.⁸). Ustawodawca nie uznał za słuszne ograniczać treści groźby do ciężkich przestępstw, jak czyniły to ustawy państw zaborczych⁹. Sprawca musiał grozić popełnieniem zbrodni lub występku, nie zaś wykroczenia. Jak podnosił L. Peiper, „wykroczenie nie jest złem aż tak znacznym, ażeby zagrożenie wykroczeniem uznać za występki [...]”. Przestępstwo którym sprawca grozi, nie musi być wymienione ze wszystkimi szczegółami, wymagane przez ustawę do jego popełnienia; wystarczy, że o ujawnione zostaje przez treść i związek wypowiedzianych słów¹⁰. Słusznie wskazywał

⁷ Jak czytamy w uzasadnieniu, „ingerencja karząca nie może wkraczać wszędzie tam, gdzie ktoś komuś zapowiada jakieś przykre wydarzenia. Jeżeli ta zapowiedź dotyczy następstw albo okoliczności, opartych na prawie, albo prawnie obojętnych, jeżeli ktoś komuś grozi wytoczeniem przeciwko niemu skargi sądowej, albo karami w świecie zagrobowym, to groźba tego rodzaju, zawierająca zapowiedź dochodzenia swych praw przez groźącego trybem normalnego porządku prawnego, albo też groźba oparta na wierzeniach religijnych i nie sprzeciwiająca się porządkowi prawnemu, nie może stanowić podstawy do ingerencji karzącej. Dopiero wtedy, kiedy mamy do czynienia z zapowiedzią czynu, który sam przez się jest przestępstwem można mówić o groźbie prawu przeciwnej i uważać ją za podstawę represji karzącej”, Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej, Sekcja Prawa Karnego, t. 5, z. 4, Warszawa 1930, s. 197.

⁸ Art. 91. § 4: „Groźba bezprawna jest to zarówno groźba spełnienia przestępstwa (groźba karalna), jako też groźba spowodowania postępowania karnego lub rozgłoszenia wiadomości uwłaczającej czci zagrożonego lub jego bliskich”.

⁹ W niemieckim StGB karze podlegała jedynie groźba spełnienia zbrodni (§ 241), zaś rosyjski kodeks karny z 1903 r. w art. 510 mówił o „groźbie pozbawienia życia lub wolności osoby, do której groźby zwrócono, lub członka jej rodziny, lub dokonania gwałtownego zamachu na ich osoby, podpalenia, zniszczenia przez wybuch lub zatopienie ich mienia”. Z kolei ustawa karna austriacka z 1852 r. w § 98 lit. b zaliczała do groźby karalnej „zagrożenie uszczerbkiem na ciele, wolności, honorze lub własności”. Por. też K. Nazar-Gutowska, *Groźba bezprawna w polskim prawie karnym*, Warszawa 2012, s. 62.

¹⁰ L. Peiper, *Komentarz do kodeksu karnego, prawa o wykroczeniach, przepisów wprowadzających obie te ustawy oraz do rozporządzenia Prezydenta R.P. o niektórych przestępstwach przeciw bezpieczeństwu państwa z dnia 24 października 1934 roku (Dz. U. Nr 94, poz. 851)*, Kraków 1936, s. 506. Innego zdania była K. Daszkiewicz-Paluszyńska twierdząca, że „zagrożenie popełnieniem wykroczenia może pokrzywdzone odczuć dotkliwiej aniżeli zagrożenie popełnieniem występku. Zagrożenie zakłócaniem spoczynku nocnego przez uporczywe wybryki (art. 30 prawa o wykroczeniach), wyrzucaniem nieczystości na balkon pokrzywdzonego czy pod jego okno (art. 38 prawa o wykroczeniach) lub groźba zanieczyszczenia wody do picia (art. 49 pr. o wyk. itp. może wskazać

J. Makarewicz, że dla bytu tego przestępstwa nie wystarczy zapowiedź realizacji czynu należącego do kompetencji władz administracyjnych lub dyscyplinarnych¹¹. W doktrynie wskazywano, że przestępstwo, którym sprawca grozi, nie może być wydarzeniem dla zagrożonego obojętnym; musi być ono skierowane przeciwko samemu zagrożonemu lub przeciwko jego bliskim (w rozumieniu art. 91 § 2 k.k. z 1932 r.)¹².

Stosownie do uzasadnienia Komisji Kodyfikacyjnej przedmiotem ochrony w przypadku przestępstwa groźby jest „subiektywne poczucie wolności w osobie pokrzywdzonej, które to poczucie zostaje skrępowane przez obawę urzeczywistnienia tych przykrych wydarzeń, które grozi przestępca. Różnica pomiędzy groźbą a pokrewnem jej zmuszaniem polega na tem, że grożący do niczego nie zmusza, niczego nie wymaga od zagrożonego, tylko zapowiada przedsięwzięcie takich czynności, które [...] zdolne są zbudzić w zagrożonym obawę a przez to pośrednio skrępować jego wolność”¹³. Groźba z art. 250 k.k. z 1932 r. podlegała karze, gdy mogła wzbudzić obawę w zagrożonym i gdy zachodziło prawdopodobieństwo jej spełnienia¹⁴. Komisja Kodyfikacyjna podkreślała również, że obok przekonania, że urzeczywistnienie groźby byłoby połączone „z ciężką krzywdą osobistą lub majątkową dla zagrożonego

wzbudzić silniejszy strach, większe skrępowanie i głębszą dolegliwość aniżeli na przykład groźba zaboru w celu przywłaszczenia przedmiotu małej wartości (art. 257 k.k.) czy nawet groźba uderzenia (art. 239 k.k.)” – K. Daszkiewicz-Paluszyńska, *Groźba w polskim prawie karnym*, Warszawa 1958, s. 78.

¹¹ J. Makarewicz, *Kodeks karny z komentarzem*, Lwów 1932, s. 348.

¹² W. Makowski, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 1933, s. 558.

¹³ Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej, Sekcja Prawa Karnego, t. 5, z. 4, s. 197.

¹⁴ Por. wyrok SN z 6.12.1934 r., I K 844/34, OSN(K) 1935/7, poz. 259: „1. Dla odpowiedzialności z art. 250 k.k. [z 1932 r. – przyp. M.M.-S.] wystarcza świadomość sprawcy, że groźba ze względu na swą treść i formę przedstawia się w stosunku do zagrożonego, jako mająca prawdopodobieństwo jej urzeczywistnienia, z czym sprawca się godzi. Okoliczność, że oskarżony wypowiedział pogroźkę nie w zamiarze urzeczywistnienia, jest obojętna dla bytu przestępstwa z art. 250 k.k. [z 1932 r. – przyp. M.M.-S.]. 2. Znamię przestępstwa z art. 250 k.k. [z 1932 r. – przyp. M.M.-S.], aby groźba mogła wzbudzić obawę w zagrożonym, musi istnieć w osobie zagrożonego nie tylko subiektywnie, lecz także obiektywnie. Subiektywnej obawie musi towarzyszyć obiektywne niebezpieczeństwo, z uwzględnieniem oczywiście warunków, okoliczności i właściwości osobistych”.

lub jego bliskich”, co stanowi treść groźby, jej forma powinna wskazywać na to, że zachodzi prawdopodobieństwo jej urzeczywistnienia, „dla wypełnienia stanu fatycznego [...] potrzeba, aby groźba mogła, biorąc obiektywnie, z uwzględnieniem warunków, okoliczności i właściwości osobistych uczestników indywidualnego wypadku, wzbudzić obawę jej urzeczywistnienia”¹⁵. Przestępstwo z art. 250 k.k. z 1932 r. miało charakter występku umyślnego, który można było popełnić w obu postaciach zamiaru¹⁶. Uznawano, że jeśli groźba wbrew woli lub oczekiwaniu sprawcy nie doszła do wiadomości zagrożonego, wówczas zachodziło usiłowanie zwykle (art. 23 § 1 k.k. z 1932 r.), natomiast w przypadku kiedy groźba, realizująca znamiona określone w art. 250 k.k. z 1932 r., z powodu szczególnych okoliczności nie wzbudziła w zagrożonym obawy, zachodziło usiłowanie nieudolne (art. 23 § 2 k.k. z 1932 r.)¹⁷.

Stosownie do art. 23 rozporządzenia Prezydenta RP z 11.07.1932 r. – Przepisy wprowadzające kodeks karny i prawo o wykroczeniach¹⁸, w trybie oskarżenia prywatnego i na wniosek są ścigane przestępstwa, co do których takiego oskarżenia lub wniosku wymaga Kodeks karny albo co do których ustawy szczególne zawierają lub zawierały przepis o takim trybie ścigania. Wobec milczenia przepisu art. 250 k.k. z 1932 r. odnośnie do trybu ścigania groźba była ścigana z urzędu.

Po II wojnie światowej myśl o potrzebie stworzenia nowego kodeksu karnego pojawiła się w latach 1947–1948, kiedy to rozległy się pierwsze głosy początkowo opowiadające się za nowelizacją Kodeksu karnego z 1932 r. lub za dalej idącą „synchronizacją norm karnych z potrzebami

¹⁵ Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej, Sekcja Prawa Karnego, t. 5, z. 4, s. 198. Por. też W. Makowski, *Kodeks karny...*, s. 558 (który podnosił, że „Prawdopodobieństwo spełnienia zapowiedzi jest niejako obiektywnym czynnikiem, wskazującym na charakter działalności sprawcy. Wzbudzenie obawy w zagrożonym łączy się także czynnikiem subiektywnym stosunku zagrożonego do groźby”); J. Makarewicz, *Kodeks karny...*, s. 348; L. Peiper, *Komentarz do kodeksu karnego...*, s. 506; K. Daszkiewicz-Paluszyńska, *Groźba...*, s. 62 i n.

¹⁶ L. Peiper, *Komentarz do kodeksu karnego...*, s. 507; W. Makowski, *Kodeks karny...*, s. 559.

¹⁷ L. Peiper, *Komentarz do kodeksu karnego*, s. 507.

¹⁸ Dz.U. Nr 60, poz. 573 ze zm.